Klapalekiana, **40**: 173-177, 2004
ISSN 1210-6100

80. narozeniny RNDr. Zdeňka Boučka, DrSc.

80th birthday of RNDr. Zdeněk Bouček, DrSc.

V tomto roce se dožívá jubilejních 80. narozenin významný hymenopterolog RNDr. Zdeněk Bouček, DrSc. Narodil se 8. ledna 1924 v Hradci Králové – Věkoších jako syn zemědělce. Vystudoval reálné gymnázium v Hradci Králové (maturoval v roce 1942) a do konce druhé světové války pracoval v zemědělství. V letech 1945-1949 studoval na přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity v Praze obor přírodopis – zeměpis. V roce 1949 obhájil disertační práci na téma „Revize evropských druhů čeledi Chalcididae" a vysokoškolské studium ukončil doktorátem ze zoologie a botaniky (RNDr.). Po dvou rocích vojenské služby nastoupil v roce 1951 do entomologického oddělení odboru ochrany rostlin ve Výzkumném ústavu rostlinné výroby v Praze – Ruzyni. Pracoval na výzkumu škodlivých druhů blanokřídlých a na možnostech využití parazitoidů v ochraně proti kůrovcům a přástevníčku americkému. Od roku 1956 pracoval jako hymenopterolog v entomologickém oddělení Národního muzea v Praze. Po nástupu na toto pracoviště determinoval neurčený materiál blanokřídlého hmyzu v dílčích sbírkách depozitáře Národního muzea a uspořádal materiál v jednu centrální sbírku. V roce 1961 obhájil titul kandidáta věd (CSc.). Kandidátskou disertační práci měl založenou na svých publikacích o čeledích Eulophidae a Tetracampidae. Intenzivně dále pracoval na výzkumu fauny blanokřídlých a na přípravě revizí čeledí a rodů chalcidek. Díky jeho houževnaté výzkumné práci na systematice málo známých skupin se značně zlepšila a usnadnila determinace chalcidek žijících na území tehdejšího Československa. V roce 1967 předložil doktorskou disertační práci na téma „Systematika, rozšíření a ekologie parazitických blanokřídlých z čeledi Eulophidae v Československu". Disertaci obhájil v březnu 1968 v Československé akademii věd v Praze a získal titul doktora věd (DrSc.). Koncem roku 1969 emigroval s rodinou do Anglie. Jedním z důvodů jeho odchodu do zahraničí byla minimální možnost získat povolení na zahraniční cesty s cílem studovat typy popsaných rodů a druhů chalcidek uložených ve sbírkách různých zahraničních muzeí. Od února 1970 pracoval jako stipendista v Hope Department of Entomology v Oxfordu. Ještě téhož roku v červnu se naplnilo jeho přání a v konkurzu získal místo hymenopterologa v Commonwealth Institute of Entomology v Britském přírodovědeckém muzeu v Londýně. V této organizaci měl za úkol determinovat a studovat faunu chalcidek prakticky všech světadílů. Kromě toho v mezinárodních kurzech pro zemědělsky specializované postuniverzitní studenty přednášel poznatky o řádu blanokřídlých z hledisek taxonomie a ekonomického významu této skupiny hmyzu. V roce 1988 byl penzionován, do poloviny roku 1989 na stejném pracovišti pracoval jako konzultant a pracuje dosud jako „scientific associate".

Zabýval se entomologií od studentských let, členem České společnosti entomologické je od roku 1941. Nejprve sbíral a studoval brouky, hlavně z čeledi Staphylinidae, později se zabýval taxonomií blanokřídlého hmyzu, jemuž postupně věnoval největší pozornost. Na podněty prof. J. Obenbergera a hymenopterologa O. Šustery se později věnoval málo známé, ale velice početné i hospodářsky významné nadčeledi chalcidek (Chalcidoidea). Rody a druhy této nadčeledi byly do této doby málo známé. Díky entomologickýmu výzkumu Dr. Boučka je v současné době z území Česka a Slovenska známo více než 1 700 druhů chalcidek, z nichž velkou část sbíral a určil poprvé. V roce 1952 uveřejnil první velkou práci, která byla věnována revizi evropských druhů čeledi Chalcididae. Tato publikace ho učinila ve světě známou autoritou v tomto oboru. V té době byl pověřen zpracováním determinačních klíčů rodů řádu blanokřídlých do 2. dílu Klíče zvířeny ČSR, který redigoval prof. J. Kratochvíl a který byl uveřejněn v Nakladatelství ČSAV v roce 1957. Tento determinační klíč zůstává dodnes základním českým podkladem pro začínající zájemce o blanokřídlý hmyz. Částečně přepracovaná kapitola tohoto klíče o chalcidkách byla v roce 1964 uveřejněna v Kanadě jako „Keys to the Chalcidoidea of Czechoslovakia" a stala se na více než 30 let jedinou klíčovou publikací, která se používala k determinaci rodů chalcidek na celém světě.

V roce 1954 byla Dr. Z. Boučkovi umožněna první zahraniční cesta do Maďarska. V Budapešti pracoval s determinovaným materiálem chalcidek ve sbírkách maďarských entomologů, zvláště J. Erdöse. Později na pozvání muzejních pracovišť studoval chalcidky v Německu, bývalém SSSR (zvláště v Moldávii a Ázerbajdžánu), dále v Paříži, Vídni aj. V roce 1961 studoval typový materiál chalcidek ve Švédsku, Francii a Německu. V roce 1966 obdržel několikaměsíční Humboldtovo stipendium do Mnichova, kde pracoval v Zoologische Staatsammlung. V období, kdy byl zaměstnán v Londýně, sbíral a studoval chalcidky více než rok v Austrálii a několik měsíců také v Indii, Číně, několikrát také v Kanadě a USA. Navrhl týmovou práci na „Klíči rodů nadčeledi Chalcidoidea Severní Ameriky" a pracoval na něm jako stipendista půl roku v Kanadě a v USA. Jeho pobyt podporovalo zvláště kanadské ministerstvo lesnictví, částečně také univerzita A & M v College Station v Texasu a Smithsonian Institution ve Washingtonu. Po odchodu do penze jej francouzké ministerstvo zemědělství najalo na zpracování ilustrovaného klíče rodů čeledi Pteromalidae, který byl uveřejněn ve spoluautorství s J. Y. Rasplusem v roce 1991. Od té doby pokračuje Z. Bouček ve výzkumu blanokřídlého hmyzu jako vědecký spolupracovník (scientific associate) Britského přírodovědného muzea v Londýně a občas také entomologického oddělení Národního muzea v Praze.

Ve světě je Dr. Z. Bouček známý zvláště svými publikacemi. V kategorii revizí jsou nejdůležitější práce o evropských rodech a druzích čeledi Chalcididae (1952), o českých druzích čeledi Perilampidae (1956), o evropských druzích podčeledi Cleonyminae a čeledi Tetracampidae (1958) a Eulophidae (1959, 1963, 1965), o parazitoidech synantropních much rodu *Spalangia* (1963); o evropských druzích rodů *Eusandalum* (1967), *Megastigmus* (1970), *Cleonymus, Eunotus* a *Spaniopus* (1972); dále světová revize čeledi Leucospidae (1971), revize části afrických taxonů čeledi Torymidae (1978), tropických druhů rodu *Monacon* (Perilampidae) (1980), stehnatek rodu *Epitranus* (1982) a mongolských zástupců čeledi Perilampidae (1983). Zpracoval také velkou monografii rodů 14 čeledí nadčeledi Chalcidoidea Australasie (1988) a ilustrovaný klíč západopalearktických rodů čeledi Pteromalidae (1991). Následně publikoval klíč rodů čeledi Chalcididae Severní a Jižní Ameriky, klíče rodů čeledí Agaonidae, Chalcididae, Leucospidae, Pteromalidae a Tetracampidae Severní Ameriky (1996), část revize světových Torymidae tribu Palachiini (1998) aj. V letech 2001-2002 uveřejnil

také několik prací o druzích rodu *Ammoplanus* z čeledi Sphecidae. Publikoval rovněž biosystematický index palearktických zástupců čeledí Eulophidae a Tetracampidae (1968). Z větších faunistických prací jsou nejvýznamnější publikace o chalcidkách Moldávie (1961-1966), Itálie (1971), Jugoslávie (1977, téměř 1 000 druhů) a účast na národních seznamech blanokřídlých Velké Británie (1978), Nigérie (1980), Československa (1989) a Irska (2000). Celkem uveřejnil 168 vědeckých publikací na téměř 4 000 stranách s více než 4 200 vlastními kresbami. V těchto publikacích je popsáno pro vědu nových: 1 čeleď, 237 rodů a podrodů a 695 druhů.

Dr. Z. Bouček byl a stále je vyhledávaným odborníkem a poradcem mladých odborníků zabývajících se studiem chalcidek. V letech pobytu v Praze to byli zvláště mladí pracovníci z Itálie, Holandska, Polska a bývalé Jugoslávie. Po přechodu do Londýna ho vyhledávalo mnoho kolegů či adeptů výzkumu parazitoidních blanokřídlých z celého světa, někteří opakovaně, často na více měsíců.

Zúčastnil se aktivně také jednání světových entomologických kongresů ve Vídni (1960), Moskvě (1968), Washingtonu (1976) a Florencii (1996). Jeho záslužnou a významnou práci na úseku taxonomie a faunistiky Chalcidoideí ocenily také entomologické společnosti v Česku, Chorvatsku, Itálii a Srbsku, které Dr. Z. Boučka jmenovaly čestným členem. V červenci 2004, jako druhý na světě, obdržel od International Society of Hymenopterologists medaili „Distinguished Research Medal" za významný přínos ke studiu světových blanokřídlých.

Jménem všech přátel a známých přeji oslavenci pevné zdraví, osobní pohodu a hodně radosti z vykonané i další práce.

Josef Šedivý

BIOGRAFIE A BIBLIOGRAFIE DO ROKU 1994
BIOGRAPHY AND BIBLIOGRAPHY TO 1994

ŠEDIVÝ J. 1994: 70th birthday of Dr. Zdeněk Bouček, M.Sc., Dr.Sc. *Klapalekiana*, 30: 209-217.

DOPLNĚK BIBLIOGRAFIE – COMPLEMENT TO BIBLIOGRAPHY

BOUČEK Z. 1980: Chalcidoidea, pp. 458-469. In: MEDLER J. T. (ed.): Insects of Nigeria. Check list and Bibliography. *Mem. Amer. Entomol. Inst.*, 30: i-vii + 1-919.

AUSTIN A. D., BOLTON B., BOUČEK Z., FERGUSON M. D. M., FITTON M. G., GAULD I. D., HUDDLESTON T., NOYES J. S., QUINLAN J. & SUBBA RAO B. R. 1983: Comment on the proposed conservation of Aphtis mytilaspidis Le Baron, 1870. Z. N. (S.) 2320. *Bull. Zool. Nomencl.*, 40: 70-71.

BOUČEK Z. 1994: Description of two new species of European Torymus (Hymenoptera: Torymidae). *Fol. Heyrovskyana*, 2: 69-87.

KULA E., BOUČEK Z., ČAPEK M., ŠEDIVÝ J. & VACA D. 1994: Komplex parazitoidů pouzdrovníčka Coleophora serratella L. při jeho lokálním přemnožení v severních Čechách. *Lesnictví-Forestry*, 40: 155-167 (in Czech, English abstr.).

BOUČEK Z. 1994: Synonymic and taxonomic notes on some European Eulophidae and Torymidae. *Ann. Naturhist. Mus. Wien.*, 96B: 115-120.

BOUČEK Z. 1995: Hymenoptera Chalcidoidea, pp. 273-298. In: ROZKOŠNÝ R. & VAŇHARA J. (eds.): Terrestrial Invertebrates of the Pálava Biosphere reserve of UNESCO 2. *Fol. Fac. Sci. Natur. Univ. Masarykianae Brunensis, Biol.*, 93: 209-408.

BOUČEK Z. 1996: Two new palaearctic species of Torymus (Hymenoptera, Torymidae) from Central Europe and Kirghizia. *Fol. Heyrovskyana*, 4: 43-48.

BOUČEK Z. & BROUGH E. 1996: Bruchophagus muli Bouček & Brough, (Hymenoptera: Eurytomidae). *Plant Quarantine Leaflet*, 82: 1-3.
BOUČEK Z. & LASALLE J. 1996: New subfamily placement for the genus Awara Bouček (Hymenoptera, Eulophidae: Tetrastichinae). *Orient. Insects*, 30: 167-169.
BOUČEK Z. & NOYES J. S. 1997: Obituary. Marcus William Robert de Vere Graham (1915-1995). *Entomol. Month. Mag.*, 133: 83-93.
BOUČEK Z., LASALLE J. & POLASZEK A. 1997: Comment on the proposed precendence of Metaphycus Mercet, 1917 over Aenasioidea Giraut, 1911 (Insecta: Hymenoptera). *Bull Zool. Nomencl.*, 54: 105-106.
BOUČEK Z. 1997: Chapters: 4, Agaonidae; 6, Leucospidae; 20, Tetracampidae; pp. 117-133, 496-498, 705-708. In: GIBSON G. A. P., HUBER J. T. & WOOLLEY J. B. (eds.): *Annotated keys to the genera of Nearctic Chalcidoidea (Hymenoptera)*. Nat. Res. Counc. Canada, Ottawa, xi + 794 pp.
BOUČEK Z. & HALSTEAD J. A. 1997: Chapter: 6, Chalcididae, pp. 151-164. In: GIBSON G. A. P., HUBER J. T. & WOOLLEY J. B. (eds.): *Annotated keys to the genera of Nearctic Chalcidoidea (Hymenoptera)*. Nat. Res. Counc. Canada, Ottawa, xi + 794 pp.
BOUČEK Z. & HEYDON S. L. 1997: Chapter: 17, Pteromalidae, pp. 541-692. In: GIBSON G. A. P., HUBER J. T. & WOOLLEY J. B. (eds.): *Annotated keys to the genera of Nearctic Chalcidoidea (Hymenoptera)*. Nat. Res. Counc. Canada, Ottawa, xi + 794 pp.
BOUČEK Z. 1998: A taxonomic revision of the species of Palachiini (Hymenoptera: Torymidae). *J. Natur. Hist.*, 32: 217-262.
O'CONNOR J. P., NASH R. & BOUČEK Z. 1998: A catalogue of Irish Chalcidoidea (Hymenoptera). *Occas. Publ. Irish Biogeogr. Soc.* (Dublin), 6: 1-135.
BAUR H. & BOUČEK Z. 1998: Coelopisthia Förster versus Kranophorus Graham (Hymenoptera: Pteromalidae). *Entomologist's Gaz.*, 51: 69-72.
BOUČEK Z. 2001: Palaearctic species of Ammoplanus (Hymenoptera: Sphecidae). *J. Natur. Hist.*, 35: 849-929.
BOUČEK Z. 2001: Ammoplanus, pp. 124-151. In: BITSCH J., DOLLFUSS, H., BOUČEK Z., SCHMID T. K., SCHMID-EGGER Ch., GAYUBO S. F., ANTROPOV A. V. & BARBIER Y.: *Hyménoptéres Sphecidae d'Europe occidentale. Volume 3. Faune de France, France et régions limitrophes, 86*. Fédération Française des Sociétés de Sciences Naturelles, Paris, 459 pp.
BOUČEK Z. & GAYUBO S. F. 2001: The genus Ammoplanus Giraud in the Iberian Peninsula (Hymenoptera, Sphecidae). *Entomologist's Gaz.*, 52: 55-66.
HUBER J.T. & BOUČEK Z. 2001: Polynema Haliday, 1833 (Insecta, Hymenoptera). Designation of Polynema flavipes Walker, 1846, as the type species. *J. Hym. Research*, 10: 280-291.
BOUČEK Z. 2002: Elachertus anthophilae, a new species from Great Britain (Hymenoptera: Eulophidae). *Entomologist's Gaz.*, 53: 131-133.
BOUČEK Z. & NOYES J. S. 2004: Two new species of Chalcidoidea (Hymenoptera: Pteromalidae, Encyrtidae) associated with Iceria pattersoni Newstead (Hemiptera: Margarodidae) a pest of coffee in Kenya. *Perspectives on Biosystematics and Biodiversity, T. C. N. Com. Vol.*, 2004: 137-145.

Zdeněk Bouček, a well-known hymenopterologist, celebrated his eightieth birthday in January 2004. His lifelong scientific career centered on the study of the parasitoids of the superfamily Chalcidoidea. They were the basic subjects of his thesis, as he focused especially on the families of Chalcididae, Eulophidae and Tetracampidae. He continued to study these parasitoids in the Research Institute of Crop Protection in Prague-Ruzyně, in the Department of Entomology of the National Museum in Prague, and in the Commonwealth Institute at the British Museum of Natural History in London. The work in the latter institution enabled him to study and describe taxa from all continents.

Most of his scientific output deals with the taxonomy of hymenopteran insects of the superfamily Chalcidoidea. Many of his revisions became the field's classic, e.g. the papers on Czechoslovak Perilampidae (1956), European genera of Cleonymidae and Tetracampidae (1958), European Eulophidae (1959, 1963, 1965), parasitoids of synantropic flies (genus *Spalangia*), European species of the genera *Eusandalum* (1967), *Megastigmus* (1970),

Cleonymus, *Eunotus*, and *Spaniopus* (1972), the world's Leucospidae (1974), some groups of African Torymidae (1978), tropical Perilampidae of the genus *Monacon* (1980), Chalcididae of the genus *Epitranus* (1982), and Mongolian Perilampidae (1983). He further published a monumental monograph of all genera of 14 Australasian families of the Chalcidoidea (1988), illustrated keys to the West Palaearctic Pteromalidae (with J. Y. Rasplus, 1991) and American genera of Chalcididae (1992), keys to the genera of Agaonidae, Chalcididae, Leucospidae, Pteromalidae and Tetracampidae of North America (with co-authors, 1996), and a revision of the world's Torymidae of the tribe Palachiini (1998). He also co-authored the Biosystematic Index of Palaearctic Eulophidae and Tetracampidae (Bouček & Askew 1968). Last but not least, he is an author or co-author of many regional check-lists, e.g. the chalcids of Moldavia (1961, 1965, 1966), Italy (1971) and Yugoslavia (1977), as well as several national checklist of Great Britain (1978), Czechoslovakia (1989), and Ireland (2000).

As a leading specialist, Zdeněk Bouček has also been mentoring a number of young people and novices in the study of hymenopteran insects from various countries.

The Entomological Societies of Czech Republic, Italy, Croatia, and Serbia acknowledged his lifetime achievements and significant contributions to the taxonomy and faunistics of the Chalcidoidea by Honorary Memberships. In July 2004 he became only the second scientist to receive the Distinguished Research Medal by the International Society of Hymenopterists; the first medal went to Prof. C. D. Michener in 2002.

I wish Zdeněk Bouček a sound health, peace of mind and a lot of pleasure from his past and future success in entomology.

Josef Šedivý